



AİLE EĞİTİM

B Ü L T E N İ

● TEMEL EĞİTİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

● ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ DAİRE BAŞKANLIĞI

● ARALIK - 2024



Okul Öncesi Dönem Çocuklarda Davranış Problemleri ve Çözüm Önerileri

Davranış Problemi Nedir?



Okul öncesi dönemde kazanılan temel bilgi, beceri ve alışkanlıklar çocuğun sosyal yaşamını etkilemenin yanı sıra sonraki eğitim hayatını da biçimlendirir. Okul öncesi dönem çocuklarında çeşitli nedenlerle davranış problemleri oluşabilir. Çocuğun sergilediği her istenmeyen davranış, davranış problemi değildir. Bir davranışın davranış problemi olabilmesi için çocuğun; davranışının sık ve belirgin olması, yaşına ve gelişimine uygun olmaması, günlük aktivitelerini etkilemesi, kendisine ve çevresine zarar verici olması gibi ölçütleri karşılaması gerekir. Ayrıca çocuğun davranışa başlama zamanı, davranışın nelerden etkilendiği ve çocuğun davranışı sergilediği ortamlar da dikkate alınmalıdır.

Çocuklarda Gözlenen Davranış Problemlerinin Nedenleri

Çocuklarda gözlenen davranış problemlerinin çok çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Deneyimledikleri zorlayıcı yaşam olayları (aile içi şiddet, ayrılık, yakın kaybı vb.), tutarsız ebeveyn tutumları, yaşlıları tarafından dışlanma, görmezden gelinme gibi nedenlerle davranış problemleri ortaya çıkabilir. Ayrıca çocuklar dikkat çekmek, duygularını ifade etmek, cezadan kaçmak ve arkadaşları tarafından kabul görmek için de davranış problemi sergileyebilir.

Çocukların sergilediği davranış problemlerinin nedeni olduğu unutulmamalı, kaynağı aranırken çocuğun bu davranıştan nasıl bir kazanç elde ettiği tespit edilmelidir. Aileler davranış problemlerini tanımalı ve doğru bir yaklaşım içerisinde bulunmalıdır. Problemlili davranışın görmezden gelinmesi çocuğun bu davranışları içselleştirerek normal bir davranış olarak görmesine neden olabileceği gibi aşırı tepki ile karşılanması problemlili davranışın daha da kötüleşmesine neden olabilir.



1

Ağlama- Öfke Nöbeti Geçirme

Öfke; engellenme, incinme, istek ve beklentilerin karşılanmaması durumunda ortaya çıkan bir duygudur. Uygun biçimde ifade edildiğinde kişiyi koruyan ve kişiler arası iletişimi güçlendiren bir öneme sahiptir. Uygun biçimde ifade edilmediğinde yıkıcı davranışlar ve saldırganlığa dönüşerek kişinin kendisine ve karşındakine zarar vermesine sebep olabilir.



Okul öncesi dönemdeki çocuklar gelişimsel özellikleri gereği bir yetişkin kadar kendilerini iyi ifade edememekte, hissettiği duygularını tanımlamakta ve ifade etmekte zorlanmaktadır. Bu sebeple duygularını kontrol etmekte zorlandıklarında kızgınlıkları bir anda ağlama krizine veya öfke nöbetine dönüşebilmektedir.

Bunun için;

- Öncelikle çocuğunuzun öfke nöbetleri ne zaman, nerede, hangi durumlarda oluyor? Bunu tespit edin.
- Sakin ve soğukkanlı olun.
- İstediğim olacak diye tutturan ve ağlayan çocuğunuzun sakinleşmesini bekleyin, sakinleştiğinde ona ilginizi ve duygularını anladığınızı hissettirin.
- Kalabalık bir ortamda iseniz, daha sakin bir ortama geçerek çocuğunuzun sakinleşmesini bekleyin. Öfke nöbeti sırasında onunla konuşmaya çalışmanız bir işe yaramayacaktır. Sakinleştiği anda isteklerinin neden gerçekleşemeyeceğini anlatın.

Çocuğunuz şiddetli öfke nöbetlerine giriyor, bu esnada kendisine ya da çevresine zarar veriyor, bu davranışlar gün içinde birkaç kez oluyor ve uzun sürüp kolay yatışmıyorsa rehberlik servisine başvurun.

2 Kendine ve Başkasına Zarar Verme

Okul öncesi dönem çocuklarda görülen kendine ve başkasına zarar verme davranışı çoğu zaman çocukların olumsuz duyguları ile başa çıkamadıkları ve problemlerini çözebilmek için daha iyi bir yol bilmedikleri için ortaya çıkar. Bu davranışlar kontrol edilemezse ilerleyen zamanlarda karşılaştıkları problemlerde sık kullanılan çözüm yoluna dönüşebilir.

Çocuklar arasında gözlenen tek seferlik küçük itiş-kakış, kavga ve geçimsiz tavırlar çocukları saldırgan bireyler olarak tanımlamak için yeterli değildir. Saldırganlık probleminden bahsedebilmek için problem davranışın birden fazla sosyal ortamda ve sık kullanılan bir yöntem olması gerekir.

Bazen diğer çocukları itme, ısırma, onlara vurma, tekme atma, nesne/oyuncak fırlatma, eşyalarına zarar verme şeklinde olabileceği gibi bazen de bir şeye sahip olmayı isteme (sıra olurken öne geçmek için arkadaşını itme, oyuncacı arkadaşının elinden çekiştirerek/ona vurarak alma) nedeniyle ortaya çıkabilir.



Çocuğunuz saldırgan davranışları sık kullandığında;

- Çocuğunuzun saldırganlık davranışlarını gözlemleyin, davranışlarının ortaya çıkış nedeni, nerede ve kimlere karşı sergilendiğini tespit edin.
- Çocuğunuzun duygularını tanımasını, ifade edebilmesini ve sosyal becerilerinin gelişimini destekleyin.
- Çatışma ve kavga içeren senaryolar sunun. Oyuncakları kullanarak olay, hissedilen duygular ve çözüm yolları hakkında konuşun.
- Karşılaşılan problem durumların çözümünde davranışlarınızla model olun.
- Çocuğunuzun fiziksel aktiflik gerektiren etkinliklere yönlendirin.
- Çocuğunuzun öfke hissettiği durumlarda sergilediği olumlu davranışları pekiştirin.
- İstek ve ihtiyaçlarını saldırgan davranışlarla ifade ettiğinde yaşadığı olumsuz sonuçlar hakkında konuşun, doğru bir yöntem olmadığını vurgulayın.

3 Çekingenlik/ Utangaçlık

Okul öncesi dönem çocuklarda yeni sosyal ortamlara girdiklerinde utangaçlık ve çekingenlik görülebilir. Çocukların tanımadığı bireylerle etkileşimde bulunma deneyimleri arttıkça utangaçlık ve çekingenlik durumu giderek azalır.

Bazı çocuklar ortamdaki diğer bireylerle iletişim kurmayı tercih etmeyip yalnız bir şeyler yapmaktan keyif alır, bu durumda çekingenlikten bahsedilmez. Bazı durumlarda çocuklar çevreleriyle etkileşim içerisinde bulunmak ister fakat utanır ve yeterli sosyal beceriyi gösteremez. Sosyal ortamlarda aşırı rahatsızlık duyar ve sosyal ortamlara girmekten kaçınır. Anne-babasının yanından ayrılamaz, ona soru sorulduğunda cevap vermez, çok istemesine rağmen oyun oynamak için arkadaşlarının yanına gidemez.



Çocuğunuz çevresiyle etkileşime girmek istemesine rağmen yeterli sosyal beceriyi göstermiyorsa;

- Dil ve sosyal becerilerinin gelişimini destekleyin. Öz güvenini destekleyici çalışmalar gerçekleştirin.
- Çocuğunuzun biraz gerisinde bulunarak kendi başına bir şeyler yapabilmesi için fırsat tanıyın.
- Sosyal ortamlarda etkileşimde bulunması için cesaretlendirin.
- Farklı sosyal ortamlara götürerek deneyimlerini artırın.
- Yabancılarla konuşması ya da arkadaşları ile oynaması için zorlamayın.
- Yapılan aile ziyaretlerinde çocuğunuzun konuşma başlatma girişimlerini destekleyin, konuşmasını bölmeyin.
- Çocuğunuzun kendini güvende hissettiği ortamlarda yaşlılarıyla buluşmalarını destekleyerek iletişim kurma becerilerinin gelişmesini sağlayın.

4 İnatlaşma



Okul öncesi dönem çocuklarında çoğunlukla inatlaşma davranışı görülür. Bu dönemde inatlaşma davranışının daha sık görülmesinin sebebi çocuğun kendini ve davranışlarını kavramaya başlamasıdır. Hayır diyebilme becerisi gelişmeye başlar. Birey olduğunun da farkına vardığı bir dönemdir. Gelişim döneminin bir parçası olarak kabul edilen inatlaşma davranışı doğaldır ve çocuğun bireyselleşebilmesi için gereklidir.

Gelişimsel dönemde beklenilenin aksine isteklerini sürekli inatlaşma yoluyla ifade eden çocuklar için inatlaşma krizleri doğru bir şekilde yönetilmez ise davranış problemi oluşturabilir.

Çocuğunuz inatlaşma davranışı gösterdiğinde;

- İnat ettiği konuda ısrarcı davranmayın. Dikkatini başka yöne çekerek inatlaşmasının önüne geçebilirsiniz.
- Seçenek sunmayı deneyebilirsiniz. Örneğin; oyuncaklarını toplamak konusunda inatlaşan bir çocuğa "öncelikle bloklarını mı, arabalarını mı toplamak istersin?" şeklinde seçenek sunabilirsiniz.
- Çocuğunuza olumsuzluk eki içeren "atma, yapma, koşma" gibi ifadeler kullanmak yerine "ne yapması gerektiğini söyleyerek" çocuğunuzu yönlendirin.
- Çocuğunuzun isteğini neden yapmadığınızı ve bu durumun sizde hissettirdiği duyguyu ona ifade ediniz. Bu sayede çocuğunuz isteğinin gerçekleşmeme gerekçesini anlayabilir.

Eğer inatlaşma davranışı gelişim döneminde beklenilenden çok daha fazla, kendine ya da başkasına zarar verebilecek düzeyde ise rehberlik servisine başvurun.

5

Gerçek Dışı Olaylar Anlatma

Okul öncesi dönem çocuklarda zaman zaman bir gelişim dönemi özelliği olan gerçek dışı olaylar anlatma davranışı gözlemlenebilir. Bu dönemdeki çocuklar henüz hayal ve gerçeği ayırt edemeyebilir. Kimi zaman çocuklar içinde buldukları duruma göre sanki olmuş gibi hayaller üretebilir.



Çocukların hayalî anlatımlarının esas amacı, kandırmak veya aldatmak değil; oyunlarında kendine ait bir dünya kurması ile ilgilidir. Bu dönemde çocuğun gerçek dışı olaylar anlatması yalan olarak değerlendirilemez.

Çocuklardaki hayalî anlatımlar bazen abartılı ve yoğun bir şekilde görülebilir. O zaman çocuğun hayal gücünü bu kadar çok kullanmasının sebepleri kesinlikle araştırılmalıdır.

Çocuklarda bu dönemde görülen gerçek dışı anlatımlarda;

- Bu durumun gelişimsel bir özellik olduğunu hatırlayın, endişelenmeyin.
- Çocuğunuzu etkin bir şekilde dinleyerek gerçek dışı anlatımlarının detaylarını öğrenin.
- Çocuğunuzun gerçek dışı anlatımlarının ortak özelliklerini belirleyin. Çocuğunuz anlatımlarında istek ve ihtiyaçlarına yer verebilir.
- Dürüst söylem ve davranışlarınızla çocuğunuza model olun.
- Çocuğunuza baskıcı ve otoriter bir tutumla yaklaşmayın.
- Çocuğunuzla olumlu ve sıcak iletişim kurun, çocuğunuzun duygu ve ihtiyaçlarına özen gösterin.

Çocuğunuz kendisine ve çevresine zarar verecek düzeyde gerçek dışı anlatımlarda bulunuyorsa rehberlik servisine başvurun.

6 İzinsiz Alma

Okul öncesi dönemde çocuklar “benmerkezci” özelliklere sahip oldukları ve mülkiyet kavramını yeni öğrenmeye başladıkları için kendilerine ait olmayan herhangi bir eşyanın izinsiz alınmaması gerektiğini bilemeyebilir. Henüz aidiyet duyguları gelişmeyen çocuklar istedikleri şeyin kime ait olduğuna bakmaksızın alabileceğini düşünebilir ve dürtüsel davranabilirler. Bu dönemde okuldan geldiğinde çantasından kendisine ait olmayan bir oyuncakın çıkması, markette beğendiği bir çikolatayı alıp parasını ödemedi market dışına çıkması gibi izinsiz alma davranışları görülebilir.



Çocuklarda görülen izinsiz alma davranışı ile ilgili;

- Küçük yaştan itibaren mülkiyet kavramı üzerinde durun. Kendisine ait olan veya olmayan nesnelere ayırt etmesine yardımcı olun.
- Eşyalarını başkasıyla paylaşması için ısrarcı olmayın. Çocuğunuz mülkiyet kavramını öğrenmeye başladığında eşyalarını paylaşmak konusunda daha istekli davranabilir.
- İzin alınmadan başkasına ait olan eşyaları almamaları gerektiğini anlatın.
- Çocuğunuza ait eşyaları alırken ondan izin alın ve davranışlarınızla model olun.
- Bir eşyayı almak istediğinde aileye iletmek, sahibinden izin almak, para biriktirmek gibi uygun yöntemler olduğunu gösterin.
- İzinsiz alma davranışı gerçekleştiğinde bu durumu sakın bir şekilde karşılayın. Göstereceğiniz tepkilerin sonraki davranışları için önemli olduğunu unutmayın.
- İzinsiz alma davranışını hangi nedenle (ilgisini çektiği için, istekleri sürekli ertelendiği için vb.) gerçekleştiğini tespit ederek bu ihtiyacı ile ilgili çalışmalar yapın.

Eğer tüm çabalarınıza rağmen izinsiz alma davranışı devam ediyorsa rehberlik servisine başvurun.

Çocuğunuzda Davranış Problemi Olduğunu Düşündüğünüzde Neler Yapabilirsiniz?



Çocuğunuzda davranış problemi olduğunu düşündüğünüzde gerçekten bir davranış problemi mi yoksa gelişim dönemine özgü gelip geçici bir uyum süreci mi olduğu konusunda kararsız kalabilirsiniz. Çocuğunuzda gözlemlediğiniz davranış problemi hakkında sınıf öğretmenine bilgi verebilir, çocuğunuzun okuldaki davranışları hakkında bilgi alabilirsiniz. Davranış problemi ile ilgili sınıf öğretmeninizin yönlendirmelerine göre hareket edebilirsiniz. Sınıf öğretmeni gerekli durumlarda rehberlik servisine yönlendirir.

Rehber öğretmen çocuğunuzla ve sizlerle yaptığı görüşmeler sonrasında çocuğunuzun yaşına, gelişim dönemine, problem davranışın türüne ve şiddetine göre sizlere gerekli bilgilendirmeyi yapar. Gerekli olması halinde çocuğunuzla düzenli görüşmeler sağlayarak problem davranışın sonlanmasına destek olur. Ayrıca davranış probleminin yönetimi hakkında sizi bilgilendirir. Rehber öğretmen gerekli görmesi halinde çeşitli uzmanlara (klinik psikolog, psikiyatrist vb.) yönlendirme yapar.

Gelişim dönemi içerisinde görülen davranış problemleri doğru yönetildiğinde çoğu zaman gelişim dönemi içerisinde sonlanır. Fakat doğru şekilde yönetilmediğinde büyüyerek bir sonraki gelişim dönemini olumsuz etkiler. Bu nedenle davranış problemlerine zamanında müdahale etmek önemlidir.

GÖRSEL KAYNAKÇA

Bu bültende kullanılan görseller <https://tr.123rf.com/> adresinden telif bedeli ödenerek kullanılmıştır.



TEMEL EĞİTİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

tegm.meb.gov.tr



@mebtegm

Atatürk Blv. No 98 Milli Eğitim Bakanlığı
Kat 2 Blok A/B ve Kat 5 Blok A Kızılay
Çankaya/ANKARA